

Наталія Шабел. Матеріали до уроків
української літератури.

Вертеп

Вертеп (зі старослов'янської – *печера*) – мандрівний театр маріонеток, поширений головню в Україні, в барокову добу (17-18 століття). Мав форму двоповерхового дерев'яного ящика. На другому поверсі показували різдвяну драму; на першому – механічно прив'язану до неї сатирично-побутову інтермедію. Перша, різдвяна, частина вертепу, яку називали «свята», мала більш-менш стабільну композицію, натомість, друга змінювалася в залежності від місцевих умов, здібності й дотепності вертепника. До сьогодні зберігся переважно на західноукраїнських землях у вигляді різдвяних вистав на релігійну тематику.

Вертеп. Ілюстрація зі збірника Галагана «Український вертеп», який вийшов у 1882 році

Історія вертепу

Вертепи походять від містерії – західноєвропейської середньовічної релігійної драми, що в 17 столітті розповсюдилася на польські, а згодом – і українські землі. Микола Маркевич, який

у 1860 році вперше надрукував текст вертепу, у передмові до нього писав: Первісне походження вертепу можна віднести, до часів гетьмана Конашевича Сагайдачного, до 1600–1620 років, коли він почав відновляти Київське братство і Академію.

Польсько-український етнограф Еразм Ізопольський подає близькі до цього дати – 1591–1639 роки. Перша письмова згадка про вертеп датується 1666 роком; вона міститься в матеріалах львівського ставропігійального братства. Найбільш поширилися вертепні вистави в другій половині 18 століття, особливо, в добу занепаду Києво-Могилянської академії, коли число вертепників поповнювалася її вихованцями, що йшли в народ популяризувати українські вистави в формі лялькового театру. Ця форма була найзручнішою для поширення в маси правди про історичні події (наприклад, добу козацтва – вертеп «Запорожець») чи збереження національних традицій (в тому числі, колядок) в період переслідування з боку Російської імперії. В цей час вертепи поширилися на етнічно російські території, наприклад, в Сибір, і вторинно набули популярності у Польщі.

У першій половині 19 століття вертепи, як масове побутове явище, поступово зникають, залишившись лише в побуті українських селян Східної Галичини. До сьогодні зберігся переважно на західноукраїнських землях у вигляді різдвяних вистав на релігійну тематику.

Персонаж вертепу «Племінник сатани».

Сюжет

Сюжети різдвяних вертепів більш-менш однакові: цар Ірод дізнається від волхвів, що народився Христос, претендент на його престол. Бажаючи позбутися суперника, він кличе воїна і наказує йому побити всіх віфлеємських дітей віком від 2 років і молодше. Воїн виконує наказ, але одна стара баба Рахіль не дає свою дитину на побиття, тому озлоблений Ірод наказує вбити її дитину. За цей злочин смерть відрубав Іродові голову, а чорти тягнуть його в пекло. Після смерті Ірода на сцені, з піснями та танцями, з'являються циган, лях, москаль, жид, селянин, дід, баба, панотець.

Число дійових ляльок доходило іноді до сорока. У драматургічному сенсі різдвяна вертепна драма вкрай примітивна: в ній нема розвитку дії, а є лише ряд окремих сцен; рух обумовлюється появою і зникненням, танцями та бійками. Вертепна драма завжди супроводжується музикою.

Будова вертепу

Вертепна скриня схожа на будиночок, що має два поверхи, які за християнською традицією трактувалися як "небо" і "земля". Виготовлений із дерева або картону, відкритий з боку глядача, будиночок міг бути різного розміру (до двох метрів заввишки і одного метра завширшки). В денці скрині і в полиці, що розділяла поверхи, робилися прорізи – доріжки для руху ляльок. Долівку обклеювали хустром або тканиною. На верхньому поверсі вертепу знаходилася нерухома фігура діви Марії з немовлям, а на нижньому – трон царя Ірода. Вертепні ляльки рухалися за допомогою прикріплених до них знизу дротів. Вертепник, який стояв позаду скрині, водив ляльку по прорізах у підлозі, спостерігаючи за дією у спеціальні

віконечка. Лялькар говорив і співав за всіх героїв, змінюючи голос для надання певної характеристики персонажам. Ляльок у вертепах могло бути до 40. Незважаючи на видиму простоту, вирізьблені з дерева ляльки були справжнім витвором національного прикладного мистецтва. Різьбярі створювали образи, звертаючись до народних уявлень про героя (Запорожець), міфологічних персонажів (Смерть, Чорт), обрядових тварин. Крім того, частина вертепних ляльок мали певну механізацію: Смерть замахувалася косою, Козак танцював, присідаючи, у царя Ірода голова злітала з плечей. Кожна лялька мала свій ігровий простір і рухалася строго в його межах. Персонажів біблійної частини вистави одягали у канонічне вбрання, решту героїв – відповідно до соціального положення і національних ознак. Проте зовнішній вигляд ляльок змінювався під впливом часу і завжди залежав від матеріалів та фантазії власника. Вертепну виставу щедро наповнювали музичним супроводом. У першій частині дії звучали народні колядки і канти (вид церковної музики, що виник внаслідок реформи наприкінці XVI сторіччя). Цей урочистий

багатоголосий спів без інструментального супроводу міг використовуватися й за межами храму. Друга частина була насичена народною музикою. Запорожець з'являвся під гопак, красуня Дарія Іванівна "впливала" на сцену в ритмі російського танцю, поляка супроводжував краков'як. Поруч із вертепником знаходився музикант чи гурт музикантів, які грали на скрипці, сопілці, бандурі, цимбалах, колісній лірі..

Три вертепи Музею театрального, музичного та кіномистецтва України.

Три вертепи – Сокиринський (к. XVIII ст.), Куп'янський (XIX ст.), Славутський (XIX ст.), – відкривають огляд експозиції Музею театрального, музичного та кіномистецтва України. Серед інших експонатів першого розділу музею "Джерела українського театру". Ці три скриньки-патріархи займають найпочесніше місце. Їм властива особлива магія театральності, яка непідвладна часові.

Це справжній театр, на кону якого ніби на мить застигли бурхливий сміливець Запорожець, красуня Дарія Іванівна, комічні чорти і солдати жахливого царя Ірода, вічні дід і баба – словом, цілий світ народних мрій і казок, міфів і спогадів, досвіду і сподівань. Світ, що напівфантастично, напівбурлескно вилився у виставу на двох поверхах вертепної скриньки.

У кожній вертепній скриньки власний стиль побудови, неповторні образи ляльок, оригінальний розпис, що частково зберігся. У кожній є своя історія.

Куп'янський вертеп, здається, ще зберігає тепло рук свого господаря – Г.С.Панасенка. Народження цього вертепу пов'язане з вуличками старого Києва, з галасливим натовпом, що півколом оточував мандрівних

вертепників на майданчику чи біля будинку і у захваті спостерігав за діями героїв у їхній просто оздобленій скриньці. Куп'янський вертеп є прикладом ретельного і бережливого ставлення до традицій народу. Завдяки запису тексту цього вертепу збережено для нас і майбутніх поколінь канву, архітектоніку вистав, що їх бачили кияни ще на початку минулого сторіччя.

У фондах музею зберігаються матеріали до цього вертепу: тексти, ноти, листування з Гаврилом Сергійовичем Панасенком. "У мене знаходиться і зберігається повний старовинний український ляльковий драматичний театр /Вертеп/", – повідомляє Г.Панасенко в листах 1935, 1936 рр. (Фонди МТМК України, інв. №№ 9098, 10823) З цих листів працівники музею дізнались про існування можливо єдиного на той час діючого в Україні вертепу.

Куп'янський вертеп був побудо-ваний у маєтку поміщика В.С.Роза-ліон-Сошальського в Куп'янському повіті Харківської губернії, звідки походить його назва. Сталося це так: Розаліон-Сошальський часто їздив до Києва й завжди брав з собою дворових людей. Їздив з ним до Києва і Книшевський Іван, що служив помічником конюха. У Києві хлопець побачив вистави у двоповерховій скрині – вертепі, – які полонили його серце. Дізнався пан про захоплення свого кріпака і, напевно, зміркував, що зовсім непогано мати подібну забавку у себе. Тому і залишив Івана у Києві на цілий рік. Повернувся Книшевський до свого пана у 1828 році, збагачений знанням вертепних текстів і пісень. Саме тоді за його вказівками, наслідуючи київські зразки, майстри, – дворові люди пана, – зробили вертеп та 36 ляльок.

З цим вертепом протягом багатьох років Іван Кузьмович Книшевський за наказом свого пана виїздив до навколишніх поміщицьких маєтків. Пізніше, син поміщика так само надсилав

Книшевського з вертепом до сусідів поміщиків, їздив той переважно зимової пори від різдва до великого посту, значно менше влітку.

Мандрував він із своїм помічником і по ярмарках взимку, даючи тільки світську частину вертепної драми. Релігійну частину вистави, оскільки там відбувалося вбивство царя Ірода, не дозволяла виставляти місцева влада.

1879 року, зважаючи на немічність Івана Кузьмовича, В.Сошальський дав наказ навчити вертепному дійству онука Книшевського – Гаврила Панасенка. Сам поміщик та дід навчили Гаврила зі слів.

1880 року Панасенко вже виступав самотійно. Саме його виступ побачив в одному із поміщицьких маєтків і описав в "Киевской старине" за 1884 рік А.Селіванов. (Фонди МТМК України, інв. №№ 10823)

А.Селіванов побачив рідкісне на той час цілісне вертепне дійство в обох його частинах – релігійній і світській. Вистава йшла увечері. Обидва поверхи вертепу освітлювались двома невеликими свічками. Господар вертепу – 11-річний Гаврило Панасенко – сидів позаду вертепу, вів фігури і говорив за них. Деякі сцени він промовляв речитативом, деякі співав. Поруч з господарем сидів його помічник, що супроводжував його спів грою на бандурі.

Сцени світської частини були сповнені гумору, в них проявлялась спостережливість народу. Героями цієї частини були Запорожець, мужик Антон і коза, циган і циганка, поляк і полячка, шинкар, Савушка та ін. Сцени світської частини були сповнені гумору, в них проявлялась спостережливість народу. Героями цієї частини були Запорожець, мужик Антон і коза, циган і циганка, поляк і полячка, шинкар, Савушка та ін.

Понад сто років діяв Куп'янський вертеп. В період з 1880 по 1914 роки регулярно, від початку світової війни

значно рідше, можливо, не кожного року. Вистави відбувались у супроводі цимбалів і скрипки. Ця скрипка, що також знаходиться в музеї, – подарунок селянину скрипалю від Марка Лукича Кропивницького.

1936 року Г.Панасенко виставляв Вертеп тричі. Того ж року виставу в повному варіанті зафільмували на кіноплівку, з тим, щоб зафіксувати це чудове народне видовище.

Під керівництвом директора театального музею П.І.Руліна в 1936 році Куп'янський вертеп з 36 ляльками був доставлений у музей. Так вертеп повернувся до Києва, міста, з яким пов'язане його народження.

Сокиринський (Галаганівський) вертеп теж від перших своїх днів пов'язаний з Києвом. Саме київські бурсаки занесли цей вертеп у маєток Галаганів у с. Сокиринці на Полтавщині 1770 року. Будова і текст цього вертепу неодноразово привертати до нього увагу як майстрів, так і аматорів сцени.

Подальша доля вертепного театру пов'язана з його перевтіленням. В сезон 1918-1919 рр. у "Молодому театрі" Лесь Курбас здійснив постановку "Різдвяного вертепу". Порівняння нот і текстів до

хорового супроводу у цій виставі, які зберігаються у фондах музею, дають можливість встановити, що вони створені за текстом Галаганівського вертепу (ідентичні). Підтвердженням цьому є також програмки вистави "Молодого театру". У ній скорочено деякі сцени, лінії цигана, поляка, Кліма, відсутні сцени поляка з хлопчиком, цигана з циганкою, Кліма і свині. Такі скорочення продиктовані, напевно, вимогою більшої динамічності дії.

Цікава деталь – на першому аркуші нот "Молодого театру" є позначка, що №№ 5,6,8 написані рукою Остапа Лисенка. Остап Миколайович у цей час працював заступником директора школи ім. М.Лисенка. Згадаємо, що і основу "Молодого театру" становила молодь – учні музично-драматичної школи ім. М.Лисенка. Саме це наштовхує на думку про можливість зв'язку вистави "Молодого театру" з виставою у школі Лисенка 1907 року. Вистава лисенківської школи була першим зверненням до Галаганівського вертепу з метою використання його для створення власної вертепної вистави. За зразок для створення скриньки і ляльок було взято Галаганівський вертеп. Щоправда, скриньку було зроблено значно більшою, розрахованою на ширшу аудиторію. І.Стешенко, одна з учасниць вистави 1908 р., знову повернулась до вертепу 1917 р. (Спогади І.Стешенко., Фонди МТМКУ, інв.№ 4899) У новій, поновленій редакції грали вже не ляльки, а живі діти – учні першої української гімназії. Ця вистава могла мати вплив на вибір твору "Молодим театром", могла підказати матеріал для експерименту і привернути увагу до досвіду втілення даного матеріалу. Тим більше, що Лесь Курбас був у дружніх стосунках з нащадками М.Старицького, до яких належала І.Стешенко.

Курбас звернувся до вертепу в той час, коли йому хотілося сказати нове

слово в мистецтві, знайти незвичайні, дієвіші засоби й гостріші форми акторської майстерності для посилення впливу на глядача. "Молодий театр" намагався зробити свого актора здатним виконувати різноманітний репертуар, що потребував певного, закінченого стилю.

Першою спробою на шляху шукань була постановка Курбасом "Вертепу", де замість вертепних ляльок виступали актори, імітуючи рухи і жести ляльок. Грим і одяг теж були створені за зразком вертепних персонажів. На сцені панував стилізований рух і умовна подача слів, гротескова міміка. На всю сцену була споруджена двоповерхова конструкція-коробка лялькового вертепу. Художник вистави А.Петрицький зафарбував червоним аніліном (час був скрутний, невиспачало матеріалів, фарб, і при мінімумі засобів театри мали їх гранично та влучно використати) два широчезих полотнища і намалював червоні силуети двох величезних козаків-мамаїв на зразок народного примітиву. Ці полотнища замінили сценічні портали.

У виставі були зайняті Лев П'ясецький (Паламар), Іван Юхименко (Ірод), Марко Терещенко (Сатана), Борис Васильєв (Смерть), Антоніна Смерека (баба), Василь Василько (Запорожець) та ін. Деякі з акторів виконували по дві ролі: Ф.Лопатинський грав цигана і пастуха, Калин-ксьондза і пастуха, В.Васильєв – сердюка, Ірода і Савочку.

В обох програмках, що зберігаються у фондах музею та у програмці, що вміщена в журналі "Театр" (Київ) 25-26 за 1919 р. Рита Нещадименко зазначена як виконавиця ролі польки. А у спогадах сучасників вона залишилась чудовою Рахиллю. Так П.Т.Коваленко згадує: "Там, хоч і в ляльковому плані, Рита Нещадименко в ролі Рахилі досягла високої, справді потрясаючої трагедійності, перевершуючи своєю грою всіх учасників". Є й інші розходження між трьома наявними програмками і даними

інших видань. В збірнику "Лесь Курбас" (К.: Мистецтво, 1969) зазначено, що П.Самійленко грала польку (можливо в чергу з Р.Неща-дименко?), Л.Болобан пише там само: "...мені пощастило: у прем'єрі "Вер-тепа" я виконував дуже "функці-ональну" роль Смерті, що з'являлася з косою і загрожувала знищити новонароджене дитя."

На нашу думку, це виникло внаслідок змін і замін, які відбувались у цій експериментальній виставі. Лесь Курбас дав можливість зіграти в ній багатьом акторам і спробувати себе в різних ролях з метою творчої роботи над виразністю пластики, над методикою мови. Сповнена музикою, багатством мовних стилізованих характеристик, гранично виразною пластикою, ця вистава була своєрідною "Принцесою Турандот" "Молодого театру".

Серед музейних документів і реліквій „Молодого театру” – зведена афіша, де зустрічається назва "Різдвяного вертепу", вистави, яка йшла лише один сезон, але посіла помітне місце в історії українського театру, стала однією із сходинок до грандіозного спектаклю-симфонії "Гайдамаки".

Сценарій вертепу "Три князі в Вифлеємі" 1936 рік

За Ю. Шкрумеляком

1 ЯВА

Пастушки колядують

"Бог Предвічний", заходять до хати.

1-й ПАСТУШОК.

Слава Богу! Мир цій хаті!

Ми пастушки небагаті,

Ми з далекої дороги

В ваші тут зайшли пороги,

Позвольте нам відпочати

І новину вам сказати.

2-й ПАСТУШОК.

То новина незвичайна, –

То свята, велика тайна:

В Вифлеємі народився,

Із Марії воплотився

Йсус Христос,

дитина Божа, Красна,

мов та квітка гожа!

3-й ПАСТУШОК .

Це Син Божий, щоб ви знали,

Як пророки віщували,

Так прийшов Він на цей світ,

Серед поля, мов той квіт.

1-й ПАСТУШОК.

Це є Князь понад князями,

Володар Він над світами, –

Хоч родився так убого,

Та всі знають – це Син Бога

2-й ПАСТУШОК.

Він прийшов в великій славі:

Над вертепом у заграві

Ясна зоря засвітила

Й новину усім звістила.

3-й ПАСТУШОК.

З неба злинули ангели

Тай озвався спів веселий:

"Слава Богу в висоті

І мир людям на землі І"

1-й ПАСТУШОК.

Нас ангели побудили.

Щоб ми в Вифлеєм спішили.

Ми побігли до стаєнки

Де Ісусик був маленький.

2-й ПАСТУШОК.

Ми звірята там застали,

Як Ісуса огрівали,
Ми Богові поклонились
І за всіх вас помолились
3-й ПАСТУШОК.
І прийшли князі зо сходу –
І від нашого народу
Три владарі з України
Поклонитися Дитині
1-й ПАСТУШОК.
Ось, сюди ідуть зо нами,
(дивиться в вікно)
Зо своїми лицарями!
2 ЯВА
ЛИЦАР(входить).
Мир вам, браття, мир цій хаті!
Ми в підземній палаті
Твердо спали сотні літ,
Аж збудив нас скоро світ
Ясний ангел із небес –
І збудився я, воскрес,
Як і князь Володимир.
Вийшли з гробу на цей мир,
Поклонились Богу-Сину
Щоб дав щастя Батьківщині.
КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР (входить).
Слава Богу, людям мир!
Я є князь Володимир,
Що державу збудував,
Згоди всіх братів навчав.
Я Ісусові вклонився
І за вас усіх молився,
Щоб ви згоду полюбили
Й долі кращої дожили.
КОЗАК (входить).
Слава Богу! Мир усім!
Хай щасливий буде дім!
Запорожець я із Січі,
Що боровсь не раз, не двічі,
Щоб добути честі й слави,
Аж упав біля Полтави
В лютім бою з москалями
Й двісті літ спав із братами,
Нині ж встав на рідний лан
Я й Мазепа, наш гетьман.
ГЕТЬМАН МАЗЕПА (входить).
Слава Господу, братове!
Не жалів я труду й крові,
Щоб народ свій захистити,

Україну увільнити
Від врага, від москаля,
В трудах тих загинув я,
Бо не всі нам помагали,
Не всі одностайне стали.
Нині Божий Син вродився,
І Йому я помолився,
Щоб дав щастя і талан
Тим, за кого вмер гетьман.
СТРІЛЕЦЬ (входить).
Слова Богу, добрі люди!
Хай все добре з вами буде!
Я є Український Січковий Стрілець,
Боровся, щоб злому покласти кінець, –
Боровся до останку, аж врешті знеміг,
Під Києвом, браття, в чистім полі ліг.
В степах України, там наші могили,
Зо мною там сотні, тисячі спочили,
Від болізни злої, знемоги і ран.
Впав смертю героя і наш Отаман,
З ворожої кулі він смерті пожив,
В далекім Парижі голову зложив.
І нині він третій, як князь і гетьман,
Зібрав довкруг себе стрілецький наш стан,
Пішов за зорею в місто Вифлеєм,
Вклонивсь перед Богом, Небесним
Князем.
ОТАМАН ПЕТЛЮРА (входить).
Слава Богу й Його Сину!
Я боровся до загину
И впав, мов скошена трава,
Щоб ненависна Москва
Не глумилась, не сміялась,
Над народом не знущалась.
Гинули й мої стрільці,
Щоб настали кращі дні.
Гинули і твердо спали,
Аж сьогодні повставали,
Поклонилися Месії,
Щоб сповнились наші мрії,
Щоб минувся плач і жаль,
Щоб пропав наш враг-москаль.
ВСІ (разом).
Дай то Боже! Дай то Боже!
Нам Син Божий допоможе,
Правда кривду переможе!
2-й ПАСТУШОК .
(казуючи на вікно)

Що то буде! Що то буде!
Наступають збройні люди!
Наступають вороги,
Пруть на осліп, без ваги!
3 ЯВА
ВОЇН.
Він тут? Кажіть, бо горе вам!
ВОЛОДИМИР
Хто? Божий Син?
ВОЇН.
Так! Він! Він сам!
МАЗЕПА .
А нащо вам?
ВОЇН.
Згубить його!
Мою шукаємо давно,
Наказ такий цар Ірод дав,
Щоб той загинув, щоб пропав,
Що в Вифлеємі уродився
И на його царство напосівся!
ПЕТЛЮРА.
Гов! Стій! Ні кроку! Де той цар?
ВОЇН.
Ось він надходить! Мій владар!
входить Ірод ще з одним Воїном.
ІРОД (грізно) .
Що це за люди? Звідки йдуть?
Куди дорога, звідки путь?
ВОЛОДИМИР (строго) .
Ми три князі із України,
Ідемо з твоєї країни,
Із Вифлеєму.
ІРОД .
Га!То ви
Йому вклонилися всі три!
До мене ви й не повернули!
Кажіть! Коли туди прибули?
Коли пішли? Де він тепер?
Кажіть, щоб з вас котрий не вмер!
МАЗЕПА (витягає шаблю) .
До зброї, браття! На поган!
КОЗАК (витягає шаблю).
До зброї кличе наш гетьман!
ІРОД .
Ти грозиш? Ось і я меч маю!
Ірод і Вояки витягають мечі.
МАЗЕПА.
Постійте, я їх сам здолаю!

Мазепа стає до боротьби. По кількох ударах випадають мечі Воякам з рук, а Ірод, поцілений в серце, паде, його виносять вояки з тривожним окликом.

1-й ВОЯК.

Загинув Ірод наш владар!

2-й ВОЯК.

Пропав, пропав Юдеї цар!

4 ЯВА

АНГЕЛ (входить).

Господу слава! Мир на землі!

Й вам честь, шляхотнії борці!

Ви вмієте за Правду стати,

Готові Кривду покарати!

За те, що Ірода скарали

Й Божого Сина врятували,

Судив вам Господь крашу долю,

Прийде кінець розпуці й болю -

Ще зацвіте мов ярий квіт

Весь український славний рід.

ВСІ (разом).

О, хвала Господеві, хвала!

Ходімо, нам пора настала!

Кожний клониться, виходячи, перед

Ангелом, а цей їх благословить знаком

хреста, тільки Князь Володимир

виходить останній і яко святий сам

благословить всіх присутніх.

ВОЛОДИМИР.

Благословенні будьте, люди,

Хай добра доля з вами буде!

Хай Господь у серцях народу

Засіє єдність, мир і згоду,

А всяке зло відсторонить!

Хай Господь вас благословить!

(Виходить.)

5 ЯВА

Входить Жид і тягне Козу за собою.

ЖИД.

Вечір добрий, вечір файний!

(на бік)

Хоч торг нині не звичайний...

Коза по кожнім вірші Жида мекає.

3-й ПАСТУШОК.

А тебе що тут принесло?

ЖИД .

Ну, я всякий крам привезло:

Тут кашкети і краватка,

І кошуля модна, гладка,
Райтки, блюзи, пріма мештки,
Фарбки, креми – уже рештки!
І берети, і панчохи,
Рурківниці, пудри трохи,
Штрукси, кармган і перкалі –
І так далі, і так далі...
Тютюн, шабасівка, пиво, –
Ану живо, ану живо!
Є тут вас людей нівроку,
Дайте хоч козі оброку!
*Коза, що досі махала на все головою,
протяжно мекає. Далі за сценарієм Ю.
Шкрумеляка повинен говорити Господар;
в скороченому варіанті цю роль може
виконувати один з пастушків.*
1-й ПАСТУШОК.
Слухай, Мошку! Обертайся,
Йди й навіть не оглядайся!
Бо вже ті часи минули,
Що ми твої гої були!
Досить твоїх придабашок
І дрантливих фаталашок,
Ми уже їх не беремо,
Самі з свого шитимемо.
А що мусимо купити,
Не в тебе будем годити, –
Й без тебе будем щасливі.
Все є в кооперативі –
Або і в приватній, та рідній крамниці,
Ні, Мошку, не підем на твої дурниці!
ВСІ (разом).
Іди, іди, забирайся,
І навіть не оглядайся,
Вже не буде: "гою, гою"
Забирайся із козою.
ЖИД.
Ну, я йду, я не заваджу,
Та кози чіпать не раджу,
Бо не проста це коза!
2-й ПАСТУШОК.
Що? Не б'є її лоза?
(Пробує вдарити, Коза гавкає.)
Що то? Не коза, а пес?
ЖИД.
То є великий чудес!
АНГЕЛ.
Не позволю на ошуку -

І відкрию вам цю штуку!
ЖИД.
То є великий чудес!
АНГЕЛ.
Не позволю на ошуку –
І відкрию вам цю штуку!
*Ангел здирає з "кози" шкуру і показується,
що то машкара сотана. Жид утікає.*
ВСІ (з острахом).
Боже! Що це є таке?
Сіре, піхате і бридке!
1-й ПАСТУШОК.
Які страшні руки, ноги!
3-й ПАСТУШОК.
Гляньте! В нього хвіст і роги!
САТАНА.
(сміється)
Певно! Певно! Я відомий!
Я є ваш старий знайомий!
(Показує на двері, куди пішов Жид)
Я все з ним тримаю руку,
Не одну я втяв вам штуку!
Ви мене не раз пізнали,
Навіть мені помагали,
Бо де сварки і незгоди,
Там на мій млин течуть води!
Я є нужда, я біда,
Я є скрута, криза та!
Через мене ви терпіли
Й не доходили до цілі,
Бо про неї забували –
И через мене програвали!
ВСІ (разом).
Та вже ті часи минули,
Що ми твої слуги були!
Ми вже добре попеклися
І тебе вже відреклися.
АНГЕЛ.
Правда, правда, духу злий,
Геть підеш від цих людей,
Бо вже правду полюбили
І на праву путь ступили!
Згинеш ти разом з Іродом, –
Буде мир над цим народом.
САТАНА (глумиться) .
Вже не буде, як давно?
АНГЕЛ.
Геть, западься, Сатано!

Ангел робить знак хреста, Чорт утікає з хати.

Всі (разом) .

Слава Богу, слава Богу,
Що вказав нам путь-дорогу,
Злого духа погубив

І всіх нас нарозумив!

Усі колядують куплет "Слава Богу
заспіваймо" з коляди "Бог Предвічний".

2-й ПАСТУШОК.

Ми на тому, добрі люди, Коляду кінчаєм,
Щастя й долі цьому дому Всі щиро
бажаєм,

А за коляду приймемо

Щедру нагороду,

Не для себе, а на цілі Рідного народу.

АНГЕЛ.

Жийте в мирі й щасті,

Добрі, чесні люди,

Хай Господня ласка

З вами завжди буде!

Сценарій вертепу

Дійові особи (11):

1. Пастух I
2. Пастух II
3. Шопкар
4. Ангел I
5. Ангел II
6. Ірод
7. Жовнір
8. Цар I
9. Цар II
10. Цар III
11. Жид

Під вікном колядують

(Шопкар з шопкою заходить до хати, а з ним два Пастухи та два Ангели.

Ставлять шопку (всі інші дійові особи стоять за дверима і колядують коляду

«З нами Бог...» колядники притихають і тут же...)

1 Пастух: Що за чудо,
Що за диво,
Чи може дніє,
Чогось нині дуже рано,
На небі зоріє.

2 Пастух: Не зоріє, не дніє
Ще далеко день.
У вертепі так ясніє,
Певно там вогень.

Шопкар: Лихо з вами,
Господь з вами.

1 Ангел: Не смутіться, не лякайтесь
Ми приносим вість для вас.
Ідіть Богу поклоніться,
Бо вже народився Спас.

2 Ангел: До вертепу поспішайте,
До вертепу поспішайте,
Сина Божого витайте,
І всім людям говоріть, що Ісус прийшов
на світ.

Шопкар: Як почувши вість Ангельську,

Стадо потішали,
І до Віфлеєма скоро поспішали.

1 Пастух: Знайшли ми у вертепі
Христа Спаса
Свого Бога і Владику
Сотворіння свого.

1 Пастух: Яко Богу своєму
Поклін ми віддали,
Дарунки зносили
І в піст заспівали.

Колядують «Нова радість стала...»

Шопкар: Стійте, браття!
Гляньте з хати,
Що там сталось на дворі,
Зірка згасла на зорі,
Темно всюди, страшно тут,
Гей, рятуйте добрий люд!

1 Пастух: Справді, браття,
Що за сила
Ясну зірку погасила?
Що за темний дух гуляє,
Зорі світло погашає?

2 Пастух: Гляньте, хтось біжить з мечем,
Станьмо, спільно відженем.

Шопкар: А хто? Ірод - цар Юдеї,
Що злякався дитини цеї.
Він шукає скрізь її,
Проти нього станьмо всі!

*Вбігає Ірод. Всі стають проти Ірода,
закриваючи йому дорогу.*

Ірод: Я той самий Ірод,
Про кого ви сьогодні говорите,
Вже 130 років маю,
Всіх двохлітніх дітей
В світі стинаю!
Ще й колись по вас прийду,
Бо тепер часу не маю,
А ви стали проти мене,
Кляте плем'я ви шалене!
Другий день вас здоганяю,
Але вже в руках вас маю.
Тут Ісус є певне з вами,
Но признайтесь перед нами
Ви ідете в Віфлеєм?
Що! Я не є вам царем?

Шопкар: Ти є цар,
Та тільки земний.
Цей, що родився, князь таємний.
Він буде понад царями,
Над землею, над небесами.
Буде він лихих карати,
Буде правду піднімати.

1 Пастух: То не цар, а вічний Бог,
Що панує без тривоги.

Ти боїшся того Бога,
Бо лиха твоя дорога,
Бо невинних ти караєш.
А ту Божую дитину хочеш

Хочеш нині ти зловити,
Хочеш вбити, хочеш вбити, хочеш вбити.

Ірод: Замовчіть мені прокляті,
Бо уб'ю вас у тій хаті!
Гей, шукайте мої вої...

*З останньою стрічкою слів Ірод робить
крок вперед*

Жовнір: А тут нема дитини тої.

Ірод: То ж по всім світі ідіть
І приказ поносіть.
Кожен хлопець до двох літ
Хай загине, так скажіть.
А між ними певне він знайде,
Свій смертельний скіт,
Але тоді і вам не жити,
Хто вам буде боронити?

Шопкар: Ірод лукавий нехай помирає,
Ісус народився і нас нехай потішає.

*Тут же після останнього слова
колядують: «Що Ірод...»*

Шопкар: І нині, і нині нехай днесь лунає
Піснь громогласно.
Бог ся рождає.

1 Пастух: Також, також нехай нам лунає
громогласно.
Бог ся рождає!

Колядують «Бог предвічний...»

*Під час колядування до хати заходять
три царі, кланяються*

1 Цар: І нам на Восточі зізда ся з'явила,
Котра про Месію нам вістку звістила.

2 Цар: Ідем до царя нового,
Що тут народився для всього народу.

3 Цар: Спішімо зложити щиро
Ладан, миро, золото Господу.

Шопкар: В тім вертепі оглядаймо нашого
Месію,
Разом з нами привітаймо нашого Месію.

*Колядують «Витай малое, витай
дитятко...»*

Під час колядування вбігає Жид

Жид: Що ви тут говорите
Про небо?
До неба далека дорога.
Я міняю, я купую,
Може в вас щось уторгую.
А я маю файний крам,
А хто хоче я продам.

Шопкар: Ми нині не міняєм, не торгуєм,
Тебе тут, Жиде, не треба.
Ми нині витаєм Месію
Що народився із неба.

Жид бешкетує, говорить, що хоче

1 Цар: І ми як месію по путі шукали
І в Єрусалимі Ірода питали,
Де він народився.

2 Цар: А Ірод лукавий, став дуже цікавий,
Про мудрих учених,
Про нього питався,
Ніби також з поклоном збирався.
Сказав нам звіщати,
Як його відшукати.

3 Цар: Бо хотів його убити.

1 Пастух: Ми убогі Пастушки
Добре знаєм всі стежки,
І покажем вам дорогу.

Царі (всі три разом голосно): Слава Богу!
Слава Богу! Слава Богу!

Шопкар: Нехай Богу буде слава-честь,
Йому ся щиро поклоніть
А Іроду лукавому – єсть,
І іншим боком поверніть.

2 Пастух: Вже в дорогу ся збираймо,
Всіх в тім домі прощаваймо.

Шопкар: І ми ся збираймо,
Ідем в дальню дорогу
І на славу Божу
Всі враз заспіваймо.

Колядують «Глянь оком щирим...»

Шопкар: Ми з Рождеством Христовим
Прийшли у ваш дім.
Щастя, здоров'я бажаєм усім.
Ісус рождений прийшов спасти світ,
Він вам дасть прожити.
Многая і Благая літ!

Сценарій вертепу 2

Дійові особи:

**Дитячий хор, звіздар, пастирі, ангел,
дзвонар, чорт, господар і господиня.**

*В хаті чути звуки духовної музики, на
порозі з'являються діти і всі дійові особи
вертепу; дзвонар дзвонить і тричі стукає
об підлогу палицею.*

Діти. Христос рождається!

Господар. Славимо його!

Звіздар.

Щедрий вечір, добрий вечір
Мир українській світлій хаті!

Звонар. (дзвонить, виступає вперед хору)
Добрий вечір тому,
Хто в цьому дому!
Старому, молодому,
І Богу святому.
Щоб здорові були,

Щоб нас не забули:
Старший, молодий, і Бог святий!

І хлопчик. Ласкаво просимо.

(Всі проходять до хати і співають):

Добрий вечір тобі, пане господарю,
радуйся!
Ой радуйся, земле,
Син Божий народився.
Застеляйте столи та все килимами,
радуйся!
Ой радуйся...
Та кладіть калачі з ярої пшениці, радуйся!
Ой радуйся...
Бо прийдуть до тебе три празники в гості,
радуйся!
Ой радуйся...
Ой перший же празник - та Різдво
Христове, радуйся!
Ой радуйся...

І пастир.

На небо щойно подивився,
А з неба ангел нам з'явився.

Ангел.

В Віфлеємі, у яслах на сіні
Народилось маленьке дитя.
Наш спаситель...
І скрізь по Україні
Оновляється віра й життя.

(З'являється Чорт).

Чорт. *(до Ангела)*

О, ти вже тут, наївний брате,
Приніс народу благу вість?
Берешся Бога прославляти!
Я все тобі зроблю на злість!

Ангел.

Так, много літ чортівська сила
У злих обіймах тисла нас.
Та годі вже, бо інший час!

І пастир. *(до Чорта)*

Тобі сам дідько не допоможе
Вже в нашім краї інший час.

ІІ пастир.

В нас на облуду – слово Боже,
На темну силу – Божий глас!
Згинь з України, Чорте клятий!

(Пастирі виганяють Чорта).

Хор. (співає “Нова радість стала”)

Ангел.

Хай легко стелиться дорога,
Та не надійтесь лиш на Бога,
Бо правда в кожного в господі,
А сила – в рідному народі.

Хор. (співає “Ой сивая та і зозуленька”)

Ангел.

Мир тобі, вкраїнська хато,
Хай вам буде в будень, в свята
І любов, і ласки втіха,
Хай минають вас всі лиха!

І хлопчик.

Я бажаю щастя, долі,
Добра в хаті та на полі
Всім, хто слухає тут нас
В цей різдвяний світлий час.

ІІ хлопчик.

Господарю й господині,
Щоб сповна було у скрині,
Щоб було, що їсти й пити,
Й мирно до ста літ дожити.

ІІІ хлопчик.

Наш Ісусику маленький,
Що у яслах народився.
Учини, щоби вже скоро
Край наш рідний звеселився.

ІV хлопчик.

Учини, щоб краща доля
В нашу хату завітала.

І щоб ціла Україна
Бога в щасті прославляла.

I хлопчик.

Слава на небі
Богу святому,
На землі спокій Роду людському!

II хлопчик.

Щоб ваша хата
Килимами слалась,
А м'ясо і сало
У печі шкварчало!

III хлопчик.

Щоб були у вас завжди
Паляниці запашні,
Шулики і пиріжки,
І пухнасті пампушки!

IV хлопчик.

Здоров'я доброго Вам
На весь вік,
Щоб жилося краще всім,
Аніж той рік.

V хлопчик.

А ще ми разом
Вам побажаєм
Миру і щастя
У ріднім краї.

Звонар. *(тричі б'є палицею об підлогу)*

Ходімте, браття, в іншу господоу,
Де не цураються рідного роду,
Ходімте, браття, по Україні –
Завіншувати кожній родині.

(Господар і господиня дарують всім гостинці).

Звонар.

Слава нашим господарям,
Що так гречно нас приймали.

Всі.

Господарі, прощайте
Та в злагоді проживайте.

Вертеп хору "Вірую"

Персонажі (15 чол.):

**Звіздар, три Царі, три Пастушки,
Ангел, Чорт, Смерть, Ірод, два Воїни,
Жид, Жидівка, хор.**

Звіздар і пастухи заходять до хати.

Звіздар: *(стукає тричі палицею із
звіздою):*

(версія 1)

Слава Богу! Добрі люди,
з Вифлеєму ми ідемо.
І ступаємо усюди, звістку радісну несемо.
Звістку цю дивну зоря провіщає.

(версія 2)

Люди, уклін Вам,
і звістку прийняти я прошу.
Бо чи зустрінемося ще
на життєвім розпутті безкраїм,
що розкидає людей мов сніжинки –
врізнобіч.
Звістку цю дивну зоря провіщає.

Пастушок 1: Що крізь темряву ночі
засіяла!

Пастушок 2: За собою нас позвала!

Пастушок 3: Ми почули спів ангелів,
спів величний, спів веселий
що в вертепі у яскині

Разом: Божий Син родився нині!

(Вискакує Чорт).

Чорт: Ха! Ха! Ха!
Дурна забава!
Немає Бога – тільки зваба,
тільки мастацький каламбур.
Сюди, хутчіш, – я кращий кредитор.
Беру в заставу (і то, хіба я хочу? – Мушу.)
Маленьку дзюньку (показує яку)
жалюгідну душу.
За неї Вам і пиво, і ковбаси,
і голу дівку,
і грошей – хоч в бочку квасить.
Тільки сюди її малесеньку, сюди.
Процент Вам буде, (ха-ха) – хоч куди!

Ангел: *(відганяє Чорта, б'ючи невидимим мечем).*
Ось тобі! Пуста потворо.
Зникни, згинь,
у синім морі розчинися,
у болото сплинь,
в полі попелом розвійся- полети.
Не засмуть сердець юнацьких – пропади!
Бо предивная новина – Діва Сина
породила.

Звіздар: Наче небо отверзло уста і
тисячі ангелів
хором добірним звістили

Всі: *Коляда 1: "Во вифлеємі нині
новина" (до "За світлом зірки ..." включно)*

(Заходять царі).

Царі: Мир Вам, люди!

Цар 1: Ми з далеких доріг,
Чужеземних сторін.

Цар 2: Залишили свій почет увесь і
палати

Цар 3: І з дарами оцими йдемо
нового царя привітати

(Входить Жид, Царі відходять на другий план).

Жид: Гут морген. Я прийшов до вас
в самий добрий час.
Ай-вай-вай! Ту скільки люду,
будут торгі, много цуду.
Може куплю, може уторгую,
А що треба, – я продам,
Бо я маю файний крам.

Пастух: Ми не міняємо і не торгуємо
І тебе тут, жиде не потребуємо.
Ми нині Месію вітаємо,
Що прийшов до нас з неба!

Жидівка: Мошку, хлопи (гої) подуріли:
Вже не сіют і не косят,
А спасення в Бога просят.

Жид: Ой панов'є, дармо ждати –
Прийде Ірод: всіх за грати,
Демократов, демагогов,
Ібо так угодно Богу.

Пастух: О ні, того вже не буде!
Не такі сьогодні люди,
Щоб з тобою гендель мати
І про Бога забувати.

Жид: Чого ви всі так розкричались?
Слова всі ваші є пусті.
Краще б до рабіна подались,
А він є мудрий, страх на тім!
Він вам сказав би, точно знаю,
Бо в нього конф, як Соломон,
Що ще Месії тут немає,
А всьо то мрія лише й сон.
Месія скоро ще не прийде,
А як появиться – мой, мой
Сам рабін проти нього вийде,
А не якийсь там пастух - гой.

Жидівка: Чи не ліпше в корчму пити,
Закусить і одпочити.
Політика – не для хлопа,
Нащо Бога, нащо попа?

Жид: Нащо ті співи, танці, дзвони
До корчми краще б вам піти.
А в мене цімес-горілонька,
що аж закрутяться світи.

Звіздар: Ні, козацькі вольні діти
Більш не хочуть в корчмі пити,
Вже допилає Україна –
Вкрита соромом руїна.

Цар 1: Де народ про край не дбає,
А краде і пропиває –
Там зростають хворі діти,
Що не знають, де подітись.

*(Жид і жидівка змовницьки
перешіптуються, далі жидівка
виходить).*

Жид: А як хлоп не буде пити,
то з чого бідний жид має жити?

Вбігає Жидівка: Цар Ірод з воїнами
йдуть –
хай до землі усі падуть!

Воїн: Чого тут шум, чого всім треба?!

Чорт (до Ірода): Володарю землі і неба,
тут всі, хто чесний, – проти тебе!

Ірод: Що за диво нині з вами? Я царем є
над царями.
Чи так, Мошку ?

Жид: Так. Так, яснійший царю...
Саро ком цу гер. Страшно Саро все
сказати, треба,
мабуть нам тікати.

Жидівка: Тихо дурню!
Хочеш злото – лізь до самого болота.

(До Ірода):

Маєм царю новину, ...
всип нам злото, ну-ну-ну.

Ірод: Ви спочатку новину, а тоді я вам –
сипну.

Жид: *(зі страхом, затинаячись)*
Є в нас Царю такі вісті, такі вісті,

що цар світу народився...
У Вифлеємі місті!

Жидівка: Чом нам злото не даєш?

Ірод (до воїна): Який там цар?! Що він
плете?

Воїн: Мій царю, кажуть що новина –
зродила Діва Сина.(Здивовано): Месію
начебто –
Царя усього Світу! Обіцяного в Заповіті.

Ірод: Ха - ха ! Зуміли розсмішити!

Чорт: (прослизає тінню, задоволено
потираючи руки):
Тепер комусь не жити.

Воїн: Царю мій, зі Сходу
три мудреці прийшли
котрим відомо, що родився новий Цар,
новий земний володар.

Ірод: Хто? Що? Месія? Цар?
Чи ти може помилився?
Тож зараз же, мершій
Поклич зі Сходу мудреців.

Царі: Ми царі зі Сходу
У твій край приходим,
Поклонитись тій Дитині
Що родилась в Палестині.

Цар 1: Я – цар Єгипетського роду,
де мій народ з давніх давен
Пророкував і проповідував,
що має народитись
Божий Син – спаситель світу.
Побачив я зорю і дари з собою взяв
щоб Ісуса привітав.

Цар 2: Я – цар індійського народу,
Де мій народ по горах і лісах блукає,
Різних богів собі шукає.
А сьогодні Ангел мені сповістив,
Що Христос ся народив.
І я дари з собою взяв, щоб Ісуса привітав.

Цар 3: Я – цар грецького народу,
я не боюсь нічого зроду,
Де мій народ по морю гуляє
і Бога - Зевса величає.
А на Сході зоря засіяла
і дорогу мені показала.
І я дари з собою взяв, щоб Ісуса привітав.

Ірод: Що ж, ідіть, ідіть у Вифлиєм
І царю вклоніться,
А назад вертатемите –
сюди поверніться.
Вкажете мені путь
Куди йти треба
Бо вклонитись йому
У мене велика потреба.

(Царі виходять)

Ірод: Один я цар тут,
Володар всього краю.
Царя дитяти я не знаю і знати не бажаю!
Перебийте всю дітвору без пощади,
Без розбору. Кожен хлопчик до двох літ,
Хай загине – так зробіть!

Воїн: Твій наказ святий для нас,
ми виконуєм в цей час.

Ірод: І мале дитя в яскині
мусите знайти ще нині!
Бо інакше – всім вам смерть!

Смерть: О! Хтось закликає за мною,
готова я усіх стесать косою!

Ірод: Смерте люба, Смерте мила,
ти завжди мені слудила,
всіх косила ворогів,
всіх кого я повелів.
А тепер скоси Того,
що в вертепі народився,
З Пречистої воплотився.

Всі: *Коляда 3: "Не плач Рахиле"*

Ірод: Гей солдати мої вірні!

Воїн: Ми тут, царю!

Ірод: *(до воїна):* Ну то що? Всі діти
вбиті?

Воїн: Так, мій царю!

Ангел: Не тішся, Іроде лукавий,
нажився ти лихої слави.
Ніщо безкарно не пройде,
і ніщо не зникає,
і над катом кожним
меч долі звисає.
Хоч діток ти вбив,
Свою душу – загубив.

Тож знай, що Месія не вмер – Він живий!
Ось тобі новина:
Межи дітьми, не вбито Божого Сина!

Ірод: *(з розпачем)*
Що?! Бунт, зрада!!!
(і, оговтавшись,)
О Смерте, Смерте моя мила,
ти всякий бунт у зародку душила!
Прилинь, махни косою раз і вдруге,
Нехай не будуть в світі добрі люди!

Смерть: *(немов відлуння)*
О-го-го-го!
Ні синку, їх нам не здолати.
Ходім зі мною
в темряви і вічності палати.
Бо мале дитя в яскині
Має владу в світі нині,
Мушу я йому служити,
А тебе я маю вбити.

Чорт: *(захекано):* Пройшов я тисячі
доріг,
стоптав я тисячі чобіт,
аж поки долетів сюди.

(Нюх, нюх) Ха-ха
О, тут вже чую грішну душу!
Її з собою взяти в пекло мушу!
(приступає до Ірода)

Ірод: Гей, сторожа!

Смерть: *(відганяє косою солдатів)*
Вона вже не допоможе.

Ірод: О Смерте, Смерте моя мила!
Зостав мене, я жити хочу.
Усю тебе я озолочу!

Смерть: Від мене не відкупишся ти
злотом,
вразий сину, пішли зі мною в домовину!

Чорт: Ходім, ходім, мій любий царю,
тебе в смолі я покупаю!

Смерть або Чорт: Пішли зі мною в
пекло, там нам буде тепло!

*(Смерть косою за шию забирає Ірода,
Чорт підштовхує його ззаду рогачем).*

Ангел: Поборено зло,
лютий цар відступив
Звалив його спільний до волі порив
Хай згода й любов поміж вами панує
Хай справами вашими серце керує
Хай злоби і заздрості згине отрута,
Щоб Ірод ніколи не зміг повернутись!
А нині ми разом Ісуса вітаймо
І славу во віки Йому заспіваймо.

Всі: *Коляда 4*

Жид: Я віншую вас як жид:
Хай ся гріш у вас держит,
Най від вас уся біда біжить.
Най сі доє молоко
Від корови й від бико,
Хай ся кури вам несут, хай яйце знесе
когут.
А за тую віншину – дайте щось,
бо я вже йду.

Жидівка: Я віншую як жидівка:
хай буде у вас горілка.
Як горілки нема, то купіть собі вина!

Пастух: Достить, жиде, брехати,
лахмани пускати,

Мусиш на наше свято хоч раз
заколядувати.

Жид: Капітулювати? А хто буде за ті
інтереси
доляри давати?

*(Жида довго вмовляють, врешті
пропонують гроші і він починає
колядувати) .*

Жид: Пішов я та й колядувати
Ступив я до чужої хати –
А там їли-попивали,
А мені ніц не давали:
Бідний я, бідний я.

У п'єцу пироги варили
Під п'єцом голубці студили-
Я ся ближче присував,
По одному витягав,
В торбу клав, в торбу клав.

Та мені того було мало –
Пішов я в комору по сало,
Та ще сала не дістав,
Як мя господар злавав –
Так мя справ!!! Так мя справ!!!

Ангел: Прощайте, мир в цій хаті
Щасливі будьте і багаті,
Майте волю добру, гожу
Тільки вірте в ласку Божу
Ласка Божа вас спасе
Край і нарід піднесе!

Пастух: Ми на тому добрі люди коляду
кінчаєм,
Щастя-долі цьому дому
Щиро всі бажаєм!

Література

1. Літературознавчий словник-довідник за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. — К.: ВЦ «Академія», 2007
2. uk.wikipedia.org/
3. www.ukrlit.vn.ua/info/folk
4. izbornyk.org.ua/old

